

Как медиите отразяват проблемите на преподаването на българския език във висшите училища

Силвия Коева

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
имейл: ssilvia_koeva@abv.bg

Елица Топалова

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
имейл: elitsatopalova77@abv.bg

Резюме. Статията проследява медийното представяне на проблемите на преподаването на българския език във висшите училища. Поставя се акцент върху ролята на медиите за формирането на общественото мнение и за създаването на обществени нагласи. В текста се прави опит да се даде отговор доколко и по какъв начин проблемите на преподаването на българския език в сферата на висшето образование достигат до широката общественост, доколко се приемат за важни и актуални и как журналистическите текстове успяват да повлияят върху нагласите на хората. В резултат на преглед на материали, публикувани и в популярни, и в по-малко посещавани български електронни медии, се представят водещите теми, около които медийните текстове, посветени на българския език във висшите училища, се обединяват.

Ключови думи: медии, преподаване на български език, висши училища

Медиите не само предоставят лесен и бърз достъп до информация, а и играят основна роля за формирането на общественото мнение и за създаването на обществени нагласи. Най-силен потенциал за такъв тип въздействие притежават текстове, принадлежащи към информационните жанрове и достигащи до нас посредством най-популярните национални медии. Новините първи оповестяват най-значимите събития, най-търсени са от медийните потребители с цел получаване на информация и се ползват с висока степен на доверие. Те определят акцентите на деня, темите, заслужаващи да достигнат до аудиторията, но трябва да се вземе предвид, че върху подбора на представяните актуални събития могат да се отразят субективни фактори. Водещ е, разбира се, стремежът към по-висок рейтинг. Евдокия Борисова пише: „Редица външни и вътрешни фактори влияят върху облика и хода на новините (...) Но на първо място стои вездесъщата субективна авторова преценка за това *дали въобще това е новина*“ (Борисова 2011: 112).

Образованието попада в списъка на така наречените твърди новини (вж. Воденичаров 2003: 181), но не е трудно да се забележи, че в българското информационно пространство преобладават материалите, посветени преди всичко на политиката, икономиката и престъпността. Затова е важно да се знае доколко и по какъв начин проблемите на преподаването на българския език в сферата на висшето образование достигат до широката общественост, доколко се приемат за важни и актуални и как журналистическите текстове успяват да повлияят върху нагласите на хората.

През последната половина година сме информирани по няколко основни въпроса, отнасящи се до висшите учебни заведения и несъмнено засягащи преподавателската работа. Активно се обсъжда предложението на Министерството на образованието и науката за сливане на университети, подобряването на качеството на висшето образование, промяната в изискванията за атестиране на преподавателите, борбата срещу плагиатството. Засяга се и икономическата страна, като се говори за повишаване на финансирането на университетите. Представят се двете крайни позиции за въвеждането на реформи във висшето образование. Прегледът на водещите материали по тези теми показва, че най-актуалните новини от сферата на висшето образование от първата половина на 2022 г. са в слаба степен обвързани с въпросите на българския език, но все пак такава връзка е налична при обособилата се тема за предстояща промяна на критериите за атестиране на преподавателския състав. На няколко места се засяга проблемът доколко са адекватни те на спецификата на работа в областта на хуманитарните науки, както се вижда от следната извадка от аналитичен материал на Segabg.com от 10.05.2022 г.:

И Айнщайн няма да покрие новите академични изисквания на МОН

...

И пак за социалните и хуманитарни¹ науки

Дежурна критика към минималните изисквания е, че те са подходящи за точните науки, но не и за хуманитарните.

¹ В примерите се използва болд за открояване на заглавията, както и за да се акцентира върху смисъла на определени отрязъци, по-тясно свързани с изложението, а подчертаването се използва, за да се обърне внимание на различните видове грешки в оригиналните текстове.

Проблемът се засяга бегло и в кратко изречение в новина на Trud.bg от 11.05.2022 г.:

Денков сам редактира критериите за атестиране на професори

...

„Променено в момента е да се подготвят правила, които са по-унифицирани като подход, защото предишните страдаха от разнородност. И второ – **да се отчита спецификата на различните научни области**“, каза министърът.

Но се откриват и текстове с уточнение относно научната продукция на български език и бъдещето на редица уважавани български издания, като новината със заглавие **СУ драматично отказва атестацията на министър Денков** (Segabg.com, 18.05.2022 г.), в който се съобщава:

... „Пренебрегването априори на научните издания в България е форма на самоунижение и злепоставяне на науката с български адрес.

Фиксацията върху публикации в списания, отразени в общо 3 бази данни (WoS, SCOPUS и ERIH +) е унищожителна за българската хуманитаристика и социалните науки и обрича правенето на наука на български език на постепенно отмиране“, казват философите, според които философията на промените води до „деинституционализиране на науката, като практически обезсмисля съществуването на НАЦИД и българската научна периодика в областта на социалните науки“. Според тях предложените промени водят до дискриминационно разделяне на държавните от частните университети и до противопоставяне на професионалните направления.

Подобно е съдържанието на част от текст на Offnews.bg от 18.03.2022 г.:

Софийският университет отхвърли реформите на Денков

...

Според Вас кои са проблемните моменти в предложенията му?

Всичко предложено до момента по отношение на хуманитаристиката на практика **подценява абсолютно работата с български, на български, за България**. Всички, което се занимаваме с българска литература, с история, ако щете с българско законодателство, все пак адресатът ни е България и писането на български. Идеята да пишем тези неща на английски малко е нелепа. **Идея за съхраняване и култивиране на този език, на българския, е наша грижа**.

На същата дата, но с половин час по-късно „Дневник“ представя тази новина, дори с почти еднакво заглавие (**Софийският университет отхвърли предложената от Денков реформа**), но съдържанието е съкратено – премахната е именно частта, отнасяща се до публикуването на български език. Явно не е оценена като толкова важен аспект.

Прави впечатление, че макар тези въпроси все пак да са засегнати в няколко текста, намират място или в аналитично-коментарни материали, интервюта, или в средата на разширени информации, където важността на фактите се възприема като по-слаба.

Темата за българския език се актуализира всяка година покрай 24 май, рядко във връзка конкретно с проблемите на преподаването му в университетите. Обикновено също извън новинарските емисии и с преливане на отделни теми, както е в следното интервю, излъчено в предаването „Социална мрежа“ на NovaNews и публикувано на Nova.bg на 24.05.2022 г.:

Повлия ли глобализацията върху начина на говорене на младите хора

*Коментар на преподавателя по съвременен Български² език в НБУ
Георги Цонев*

Мит ли е функционалната неграмотност на младото поколение? Какъв е техният език и как технологиите го променят?

Отговорите на тези въпроси ще научите във видеото от асистент преподавател по съвременен Български език в НБУ Георги Цонев.

Дори тези материали да не са насочени пряко и единствено към проблемите на преподаването на български език в университетите и понякога да представят негативни явления, имат потенциал да постигнат и положителен ефект. Като цяло интервюта с преподаватели и студенти, новини за техни постижения, за изнесени лекции и под. не са рядкост. Те представляват своеобразна реклама³

² Според брояча Alexa.com Nova.bg е сред най-посещаваните новинарски сайтове у нас (по данни, публикувани на E-vestnik.bg, 11.02.2021 г., е най-посещаваният за 2020 година), затова е повече от недопустима подчертаната правописна грешка в заглавието, особено в текст, посветен на въпросната тема. Такива явления са показателни за актуалността не само на темата за проблемите на преподаването на българския език, но и за ролята на държавата и на медиите за разрешаването им.

³ Това явление се описва от Е. Добрева в книгата ѝ „Аспекти на масмедийната „реалност“, но там се анализират текстове за постижения на ученици (Добрева 2011: 163-164). Средното образование попада значително по-често във фокуса на българските медии.

на висшите учебни заведения, факултетите, катедрите и специалностите, в които се изучава български език. Но повечето от тях намират място в регионални медии, публикуват се на не особено популярни сайтове, т.е. обхватът на това въздействие е ограничен. Има, разбира се, и изключения като следващата новина на Dariknews.bg от 26.05.2022 г.:

Йотова: Българският език трябва да бъде съществена част от портфолиото на политиците

За качеството на публичната реч, за **езика на политиците и езика в медиите** разговаряха на „Дондуков“ 2 вицепрезидентът Илияна Йотова и студенти, специалност „Българска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, и ученици от 21. Средно училище „Христо Ботев“, София. В срещата участваха и преподавателите езиковеди доц. Надежда Стаянова и доц. Владислав Миланов. Двамата от години изследват публичната реч на политиците.

Вицепрезидентът поздрави студентите, че са избрали „Българска филология“ – специалност, която дава много богата обща култура и създава солидна основа за всяка професионална реализация. „Езикът е белег на идентичност, на суверенитет, на национална памет – **във ваши ръце е битката за неговото опазване и разпространение**“, заяви Йотова.

[...]

Вицепрезидентът Йотова представи идеята си за създаване на Български национален културен институт по примера на Гьоте институт или Сервантес и срещна одобрението на гостите. Обсъдени бяха и **загубените позиции на лекторатите по български език и култура в университети по света**. Илияна Йотова сподели и за подготвяните от нея **форуми, посветени на българския език и на кирилицата**.

Споменаването на университета и на предимствата на специалност „Българска филология“ отнасят тази разширена информация към посочените текстове. Положително явление е и засягането, макар и в самия край, на въпроса за преподаването на българския език в чужбина, а тази тема обединява някои медийни публикации в отделна, за съжаление, не особено голяма група, които също се срещат предимно на информационни сайтове със сравнително по-слаба посещаемост. Във връзка с 24 май на сайта Kmeta.bg (24.05.2022 г.) е публикуван следният текст:

Проф. Игнатов призова: Да се изграждат катедри по българистика в световните университети

Трябва в световни университети да се изграждат катедри по българистика, а това става с активна българска позиция и финансиране. Нашата мисия е да разпространяваме словото. Това каза проф. Сергей Игнатов, български историк-египтолог и политик, министър на образованието и науката в периода 2009-2013 г.; ректор в Европейския университет за хуманитарни науки във Вилнюс, в празничната програма на Радио „Фокус“ по повод 24 май.

В последно време може да се прочетат новини като тази на Bnr.bg: **Продължава инициативата за популяризиране на българските университети зад граница** (12.05.2022 г.), или на Mediapool.bg **Бум на съвместни програми между български и чужди университети** (8.02.2022 г.), но в тях се изтъкват най-вече направления като *Икономика, Туризм, Информатика и компютърни науки*. Новините, отнасящи се до българистиката зад граница, не са много, а някои от по-актуалните в момента са като тази на БНР със заглавие **Центърът по българистика в Мелитопол, Украйна, продължава мисията си**. Публикувана е на 13.04.2022 г. и в нея повече се обръща внимание на последиците от войната в Украйна. Често, както в случаи като този, актуалността на някоя тема променя насоката на останалите новини. Като второстепенен, дори третостепенен факт в следващата извадка от новина на БТА (Bta.bg, 25.03.2022 г.) се представят курсовете по български език, организирани за украински студенти:

Университети в България и по света помагат на студенти от Украйна да продължат обучението си

...Колежът в Добрич на Висшето училище по мениджмънт във Варна също обяви, че ще настанява безплатно украински студенти и преподаватели. **"Друга форма на подкрепа, предлагана от университета, са безплатните курсове по български език за желаещите да останат в страната, както и безплатно настаняване и изхранване"**, добави той.

Курсовете по български език за украинските бежанци са сред най-актуалните новини през последните няколко месеца и на тях са посветени голямо количество журналистически материали, но е учудващо, че са твърде малко обвързани с работата на университетските преподаватели. От някои репортажи се установява, че доброволци са учители по английски или дори съвсем неквалифицирани лица. Измежду всички материали е доста трудно да се забележат тези за курсовете, организирани от Югозападния и от Пловдивския университет.

Тенденцията да се говори за т.нар. модерни специалности в споменатите малко по-рано направления, както и в медицината,

определяни като най-търсени и най-перспективни, не се открива само в новините за чуждестранните университети, а и за българските. Най-популярните ни медии периодично представят кои са водещите направления и специалности, както и най-търсените професии. Филологията не намира място в списъка с направленията, а компетенциите по български език не се изтъкват като основно изискване при повечето желани професии, като изключим част от тези в направление *Педагогика на обучението по*. Това, че доброто познаване и правилното ползване на родния език са в основата на усвояването на която и да е наука, а почти винаги и на предаването и прилагането ѝ, би трябвало да се подразбира, но след запознаването с тези новини медийната аудитория едва ли сама ще се досети за това. Обезпокояващо е също, че когато се представя кои аспекти в подготовката на българските студентите като цяло са най-важни, родният език се пренебрегва. Така е в следващия пример – извадка от текст в рубрика „Коментари“ на Noviteroditeli.bg (15.03.2017 г.):

Университетите ни не са трудни за завършване. Това е проблем

...

Независимо от специалността обаче трябва да се имат предвид няколко важни за 21. век умения. Колкото повече чужди езици владеят студентите начело с английски, толкова по-добре. Колкото по-добре владеят съвременните информационни технологии, толкова по-конкурентни ще бъдат за десетилетие напред. Колкото повече са пътували, учили, работили по специалността в чужбина, толкова по-полезни ще бъдат, **когато после се върнат да работят в България. Колкото повече стажове по специалността си са провели на престижни места, толкова по-подготвени ще бъдат за летящ старт в кариерата след завършване. **Тук най-сериозна е ролята на университетите с програмите и възможностите, които предоставят...****

В него се подчертава, че студентите у нас трябва преди всичко да владеят чужди езици. Без значение за какви специалисти се готвят, при това дори ако целта им е именно да се реализират в България. Сигурно заради подобни убеждения толкова много млади преводачи оформят текстовете си на български език с грешки от различен тип. Наред с тези мнения, коментари и интервюта медиите трябва да публикуват и такива, отразяващи нуждата от включване/увеличаване на часовете по дисциплини, насочени към изучаването на съвременния български език, в определени специалности.

И макар през последните 2-3 години да зачестяват съобщенията за недостиг на учители по български език и литература, не се прави достатъчно силна връзка с факта, че тези кадри биват подготвяни

именно от университетите и че в университетските среди се обсъжда нуждата от определени промени, които да се въведат със съдействието на МОН и да помогнат поне отчасти за разрешаването на този проблем. Разбира се, има недостиг и на други учители, на първо място – по математика и информатика, но за тези специалисти се уточнява, че просто насочват поглед към по-високоплатени професии. Не се открива материал, в който да се коментират адекватно причините за недостига на учители по български език.

В същото време има тревожни новини, отнасящи се до степента на грамотност на българските студенти. Обикновено най-много се говори за резултатите от държавните зрелостни изпити и грамотността на учениците, но доколкото те се пренасят и на равнище висше образование, се появяват и материали като публикацията на сайта на БНТ, върху основата на репортаж и интервю в предаването „Денят започва“ (2018 г.):

Неграмотните студенти

*Защо **част от студентите у нас са буквално неграмотни.***

Репортажът ни е от Велико Търново. Репортерът ни Зорница Илиева ни среща с проф. Христо Бонджолов – ректор на ВТУ „Св. св. Кирил Методий“, който цитира драстични случаи на студентска неграмотност и изтъква ролята на семейството и средното училище в обучението младежите по български език. Великотърновският университет първи въведе задължително обучение по български език за студентите от всички специалности. За втора поредна година в продължение на 30 часа първокурсниците изучават граматика, правопис и стил на българския език. Студентите одобряват тази мярка, тъй като сами са недоволни от нивото на езика на студентите и особено на писмената реч.

В него се коментира въвеждането на дисциплината *Български език и стил* във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Подобни материали са тези на Dnevnik.bg и Economic.bg (22.03.2016 г.):

Заради все по-неграмотни студенти Югозападният университет въвежда часове по писмена култура

Югозападният университет "Неофит Рилски" в Благоевград ще въведе допълнителни часове по писмена и говорна култура, съобщи БНТ.

Причината е, че все повече от студентите са неграмотни.

Ръководството на учебното заведение посочва, че масово студентите не знаят елементарни правила от българския език.

Все повече студенти са неграмотни

Югозападният университет "Неофит Рилски" в Благоевград ще въведе допълнителни часове по писмена и говорна култура, събщи БНТ.

Това е вторият университет в страната, който въвежда такава дисциплина след Великотърновския, който я направи задължителна за студентите...

Заглавието на „Труд“ от следващата дата е **Заради масова неграмотност: ЮЗУ ще учи студентите на правопис** (23.03.2016 г.).

Този проблем отразяват и на Dnes.bg (5.10.2015 г.):

Родните студенти – неграмотни и без обща култура

Грамотността на българите се е сринала през последните няколко години, алармират университетски преподаватели. В ефира на Bulgaria ON AIR д-р Христо Христов и проф. Силиян Йотов посочиха като причини от една страна лошата образователна система, а от друга – множеството висши учебни заведения в страната.

През миналата седмица група университетски преподаватели изпратиха писмо до президента, Министерския съвет и Народното събрание в началото на новата академична учебна година, обявявайки, че българските студенти са неграмотни, а немалка част от завършващите не притежават дори елементарни умения да четат и пишат с разбиране. Стана ясно и че в някои университети като ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" вече има и задължителни огромотителни курсове за всички новоприети студенти.

Веднага се забелязва, че тази тема е представлявала по-голям интерес преди около 5-6 години, сякаш вече не е актуална. Открояват се и няколко материала от 2021 и 2022 г., в които тя е засегната, но не е основна. Заглавията са подобни на това на Fakti.bg **Защо 40 % от студентите у нас не завършват?** Университетите ни не подготвят специалисти (10.07.2021 г.). Впечатлението от подобни текстове, а те не са малко, е, че университетите са виновни за описваните ситуации. Когато се посочва комплексът от причини за ниското ниво на грамотност на студентите, сред тях невинаги присъства подготовката в средните училища. Отново не се вижда връзката. Като мярка за справяне с това положение някои от най-популярните медии посочват въвеждането на специална дисциплина в учебните планове, но дори да присъства тази положителна линия, материалите залагат на негативния заряд на заглавията (което се илюстрира от представените по-горе примери). С това се привличат читатели, но така се променя и самата новина. Медиите са способни некоректно да изграждат цялостен отрицателен облик на българските университети, като

създават впечатлението, че проблемите им се дължат на работата в тях самите, без да се отчитат външните причини.

Това са в обобщен вид темите, свързани с българския език във висшите училища, които се откриха при извършения преглед. В значително по-голяма степен се обсъждат тези, засягащи българския език в средното образование. Не попадат сред най-актуалните за обществото ни, но все пак медиите способстват част от тях да достигнат до него. Рядко обаче намират място като основен акцент в стандартните новинарски текстове. „...масмедиите избирателно информират за събития и факти, представят ги по специфичен начин и същевременно поднасят винаги субективни (формулирани от нечия частна гледна точка) интерпретации за тях“ (Добрева 2011: 16).

Обособяват се заглавия и с положителен, и с отрицателен заряд. Повече от новините с положителен ефект върху нагласите на аудиторията относно дейността на преподавателите по български език и нивото на специалностите, с които те работят, необходимостта от самото обучение по български език у нас и в чужбина се отразяват най-често от не толкова популярните медии.

Със сигурност може да се отчете необходимост от периодично актуализиране на темата за ниската грамотност на студентите във всички специалности, но би било добре да няма само констатации, а да се говори повече за причините и за нуждата от предприемането на мерки за справяне с проблема. Защото, както се видя от представения материал, грешки се откриват непрекъснато и в речта на журналистите.

БИБЛИОГРАФИЯ

Борисова 2011: Борисова, Е. Жанрове в медиите. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски, 2011.

Воденичаров 2003: Воденичаров, П. Социолингвистика. Критика на езиковите идеологии и идентичности. София: СЕМА РШ, 2003.

Добрева 2011: Добрева, Е. Аспекти на масмедийната „реалност“. В. Търново: Фабер, 2011.

ЕЛЕКТРОННИ ИЗТОЧНИЦИ

Най-четените медии в българския интернет 2021 – класация и справка кой кой е. Е-вестник <https://e-vestnik.bg/33634/nay-chetenite-medii-v-balgarskia-internet-2021-q-klasatsia-i-spravka-koy-koy-e/> (публикувано на 11.02.2021 г., видяно на 3.07.2022 г.)

How does the media report the problems of Bulgarian language instruction in universities

Silvia Koeva

University of Veliko Tarnovo „St. st. Cyrill and Methodius“
email: ssilvia_koeva@abv.bg

Elitsa Topalova

University of Veliko Tarnovo „St. st. Cyrill and Methodius“
email: elitsatopalova77@abv.bg

Abstract. The article follows the media coverage of Bulgarian language education in universities. The role media play in forming public opinion is highlighted. The text explores if the Bulgarian language education in universities is covered by the Bulgarian media, whether the issues concerning it are considered relevant and to what extent to journalists impact the perceptions of their audience. Based on a review of popular and niche Bulgarian online media, the study outlines a list of the leading topics, related to the Bulgarian language education in universities.

Keywords: media, Bulgarian language education, universities